Sara Verbrugge & Saskia Timmermans
Hogeschool Odisee
Contact: sara.verbrugge@odisee.be
saskia.timmermans@odisee.be

Van meten naar leren. Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid als leerinstrument om taalgericht te observeren in de basisschool

1. Inleiding

Taalvaardigheid vormt een cruciale voorspeller voor schoolsucces. Toch toont onderzoek aan dat niet alle kinderen in dezelfde mate kansen krijgen om actief deel te nemen aan kwaliteitsvolle interactie in de klas. Sommige kinderen gaan tijdens een schooldag nauwelijks in gesprek met hun leerkracht, terwijl klasgenoten voortdurend aan het

woord komen. Die verschillen blijven vaak onzichtbaar, maar hebben grote gevolgen voor taalontwikkeling en schoolsucces (Peleman e.a. 2020).

Om dergelijke verschillen in participatiekansen zichtbaar te maken, werd binnen het ORION-project (Observatie-instrument Rijke Interactie in de ONderbouw) een observatie-instrument ontwikkeld dat taalinteractie in de kleuterklas en in de eerste graad van het lager onderwijs systematisch in kaart brengt. Het instrument is gebaseerd op het internationale instrument LISn (Language Interaction Snapshot; Atkins-Burnett e.a. 2011), maar werd aangepast aan de realiteit en de noden van onze klassen in de kleuterschool en in de eerste graad van het lager onderwijs. ORION richt zich in het bijzonder op kinderen met extra taalnoden die beperkte interactie vertonen in de klas ('focuskinderen') en biedt leerkrachten een houvast om hun praktijk kritisch te analyseren.

Naast de ontwikkeling van een betrouwbaar observatie-instrument ontstond de vraag hoe observatie ook kan bijdragen aan de professionele ontwikkeling van toekomstige leerkrachten.
In deze bijdrage onderzoeken we daarom interbeoordelaarsbetrouwbaarheid niet uitsluitend als methodologisch kwaliteitscriterium, maar ook als pedagogisch leerinstrument binnen de lerarenopleiding. We gaan na hoe het vergelijken en bespreken van observaties studenten helpt om taalgerichte interacties bewuster waar te nemen en hun pedagogisch handelen te onderbouwen. Tijdens deze sessie op de HSN-conferentie tonen we aan hoe ORION, dat oorspronkelijk werd ontwikkeld voor onderzoek, ook kan uitgroeien tot een krachtige professionaliseringsmethodiek.

2. ORION: observeren van rijke interactie

ORION werd ontwikkeld om zicht te krijgen op de taalparticipatie van kinderen en op de manier waarop leerkrachten spreekkansen creëren. Het instrument vertrekt vanuit de vaststelling dat taalontwikkeling niet enkel plaatsvindt tijdens expliciete leermomenten (bijvoorbeeld: ondersteuning tijdens hoekenwerk), maar ook tijdens overgangsmomenten, spelactiviteiten en informele gesprekken tussendoor.

ORION bestaat uit een observatieformulier voor leerkracht-kindinteractie (ORION A: bijvoorbeeld kringmomenten, hoekenwerk, lessen, enz.) en een observatieformulier voor *peer*interactie tijdens niet-begeleide activiteiten (ORION B: bijvoorbeeld vrij spel of duowerk in de hoeken). Voor kleuters zijn er op verschillende momenten gedurende de schooldag in totaal tien korte observatiemomenten; voor kinderen in de eerste graad van de lagere school acht. Elk observatiemoment duurt twee minuten en de afname gebeurt op papier of digitaal.

ORION maakt deel uit van een cyclisch proces van observeren, reflecteren en handelen. Observatiegegevens vormen de basis voor gezamenlijke reflectie met leerkrachten, waarna doelgerichte acties worden ontwikkeld om de participatiekansen van kinderen te vergroten.

3. Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid als leerkans

Observeren vormt een kerncompetentie van leerkrachten. Voor studenten in de lerarenopleiding blijkt dit in de dynamische context van een klasomgeving echter geen eenvoudige opdracht. Het herkennen van relevante gedragingen, het onderscheiden van observatie en interpretatie, en het formuleren van onderbouwde conclusies vragen om oefening en expertise. Dit hangt nauw samen met de mate waarin verschillende beoordelaars, die dezelfde situatie observeren, tot vergelijkbare beoordelingen of observaties komen. Dit omschrijven we als interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. Wanneer twee of meer observatoren een klassituatie op dezelfde manier interpreteren en beoordelen, wijst dit erop dat de observatiecriteria voldoende duidelijk zijn omschreven en consistent worden toegepast. Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid wordt daarom vaak beschouwd als een kwaliteitsindicator van observatie-instrumenten en beoordelingsprocedures.

Vanuit een opleidingsperspectief biedt het concept echter meer mogelijkheden dan louter het vaststellen van overeenstemming. Het proces waarbij studenten samen observeren, scores vergelijken en verschillen bespreken, creëert immers waardevolle leermomenten. Verschillen in beoordeling maken zichtbaar welke aspecten van een observatie voor interpretatie vatbaar zijn en welke impliciete aannames observatoren hanteren. Door hun keuzes te verwoorden en te onderbouwen, worden studenten gestimuleerd om observatiecriteria expliciet te gebruiken en kritischer na te denken over hun waarnemingen.

Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid wordt daardoor niet enkel een maat voor de kwaliteit van observaties, maar ook een instrument voor professionele groei die toekomstige leerkrachten ondersteunt in het ontwikkelen van een meer analytische en onderbouwde observatiepraktijk. Het gezamenlijke reflectieproces helpt studenten om hun observatievaardigheden te verfijnen, een gedeelde professionele taal te ontwikkelen en bewuster om te gaan met de interpretatie van klasinteracties.

4. Methode

Voor deze studie werden twee versies van het ORION-instrument onderzocht: een versie voor het kleuteronderwijs en een versie voor de eerste graad van het lager onderwijs.

Tien studenten uit de Lerarenopleiding Kleuter- en Lager Onderwijs observeerden focuskinderen tijdens authentieke klasactiviteiten. Dezelfde observatiemomenten werden nadien via videobeelden beoordeeld door medestudenten. De kleuterdataset omvatte observaties van tien focuskinderen; in de lagere school werden acht focuskinderen geobserveerd. Vervolgens werden de observaties item per item vergeleken. Verschillen in beoordeling vormden het vertrekpunt voor gesprekken over de interpretatie van de criteria en over mogelijke pedagogische implicaties.

5. Resultaten

Voor een eerste analyse van de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid werd een steekproef onderzocht, bestaande uit telkens het eerste observatiemoment van elk focuskind in de dataset. Daarbij werd de overeenstemming tussen beoordelaars nagegaan voor zowel ORION A als ORION B.

Zowel voor ORION A als voor ORION B werd in deze eerste analyse een zeer hoge mate van overeenstemming tussen beoordelaars vastgesteld. De voorlopige resultaten tonen aan dat de meeste observatiecriteria op een consistente wijze kunnen worden gecodeerd door de verschillende beoordelaars. Vooral concrete en duidelijk observeerbare gedragingen leiden tot een hoge overeenstemming, terwijl meer interpretatieve categorieën vatbaarder blijken voor subjectieve interpretatie.

Tijdens onze presentatie op de HSN-conferentie presenteren we de volledige resultaten.

6. Discussie

Vanuit een opleidingsperspectief waren juist deze verschillen bijzonder waardevol. De discrepanties vormden het vertrekpunt voor gesprekken waarin studenten observatiecriteria expliciteerden, hun redeneringen onderbouwden en een scherpere blik ontwikkelden op taalstimulerende interacties. Studenten rapporteerden dat zij nauwkeuriger leerden kijken naar de verdeling van spreekkansen, de kwaliteit van vragen van leerkrachten en de manieren waarop kinderen worden ondersteund om actief deel te nemen aan gesprekken. Bovendien gebruikten zij hun observaties om concrete pedagogische acties te formuleren, zoals het creëren van meer wachttijd, het aanpassen van vraagstrategieën en het ontwikkelen van alternatieve interactievormen voor minder participerende kinderen. De bevindingen bevestigen het belang van systematische observatie voor het zichtbaar maken van verschillen in taalparticipatie. ORION maakt dergelijke patronen bespreekbaar en ondersteunt leerkrachten bij het ontwikkelen van gerichte interventies.

Daarnaast toont deze studie aan dat interbeoordelaarsbetrouwbaarheid meer is dan een technische kwaliteitscontrole. Het proces van vergelijken, argumenteren en gezamenlijk interpreteren, stimuleert metacognitieve reflectie bij studenten. Observatie wordt hierdoor een actieve leerervaring waarin toekomstige leerkrachten leren om hun professionele oordeel te verantwoorden en te onderbouwen.

Voor lerarenopleidingen biedt dit interessante perspectieven. Het expliciet inzetten van interbeoordelaarsvergelijkingen kan bijdragen aan de ontwikkeling van observatievaardigheden, analytisch denken en *evidence-informed* handelen. Tegelijk wijzen de resultaten erop dat interpretatieve indicatoren duidelijke definities, voorbeelden en oefenkansen vereisen om tot een consistente beoordeling te komen.

7. Conclusie

Deze studie toont aan dat ORION een goede interbeoordelaarsbetrouwbaarheid vertoont voor zowel interacties tussen leerkracht en kind als interacties tussen kinderen onderling. De meeste observatie-indicatoren werden door verschillende beoordelaars op een gelijkaardige manier gecodeerd. Enkel meer interpretatieve criteria, zoals rijk taalaanbod, lijken verdere verfijning te vragen.

Belangrijker nog is de pedagogische meerwaarde van het interbeoordelingsproces. Het gezamenlijk bespreken van observaties helpt toekomstige leerkrachten om nauwkeuriger te observeren, hun interpretaties te expliciteren en observatiegegevens te vertalen naar doordachte pedagogische acties. Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid kan daardoor worden beschouwd als een krachtige metacognitieve interventie die de brug slaat tussen observeren, reflecteren en handelen. Voor lerarenopleidingen die werk willen maken van taalgericht en *evidence-informed* onderwijs biedt deze aanpak een veelbelovende weg om studenten voor te bereiden op een complexe onderwijspraktijk.

ORION voor kleuteronderwijs en lager onderwijs kan je downloaden via https://www.odisee.be/onderzoeksprojecten/een-arendsoog-voor-rijke-interactie.

Referenties

Atkins-Burnett, S., S. Sprachman, M. Lopez, M. Caspe & K. Fallon (2011). 'The language interaction snapshot (LISn): A new observational measure for assessing language interactions in linguistically diverse early childhood programs'. In: C. Howes, J. Downer & R. Pianta (eds.). *Dual language learners in the early childhood classroom*. Baltimore: Brookes Publishing, p. 117-146.

Peleman, B., M. Vandenbroeck & P. Van Avermaet (2020). "Early learning opportunities for children at risk of social exclusion : opening the black box of preschool practice". In: *European Early Childhood Education Research Journal*, 28 (1), p. 21-42.

Verbrugge, S. & H. Taelman (2023). "ORION (Observatie-instrument Rijke Interactie in de ONderbouw): Kleuterleerkrachten meer inzicht bieden in individuele spreekkansen". In: A. Mottart & S. Vanhooren. *Zesendertigste Conferentie Onderwijs Nederlands*. Gent: Skribis, p. 61-64.

Verbrugge, S. & L. Van Severen (z.d.). 'Een arendsoog voor rijke interactie'. Online raadpleegbaar op: www.odisee.be/onderzoeksprojecten/een-arendsoog-voor-rijke-interactie.